

Van de
Verdorventheyt des Menschen, en-
de waer door hy de Sieckten, ende de
Doot selfs, onder-keurigh is gheworden.

Het eerste Capittel.

*E mensch, het edel dier, by Godes hant ge-
schapen,*

*Was, om in stage jeught, syn lust te mogen
rapen;*

*Was in het schoon preeel: en vvaer hy
immer gingh,*

Daer vvas hy aengesien als heer van alle dingh:

A

Hy

Hy vout een schoon gesicht alwaer de boomen groeyden,

Hy vout een soet geliyft alwaer de beken vloeyden :

Hy vout een soeten reuck al waer hy neder sat,

Hy vout een soeten smaeck alwaer hy fruyten at.

Waer dat hy quam gegaen de soete vogels songen,

De visschen waren bly, de wilde dieren sprongen,

Het schaepjen met den wolf gingh spelen in het groen,

En oock het felste beest dat quam hem hulde doen.

Hy wort aen alle kant getroetelt van de winden,

En geen onguere lucht en wasser oyt te vinden:

Daer quam geen felle vorst die in de leden sneet,

Daer blies geen Noorsche buy die in de wangen beet,

Geen koorts, geen vierigh zeer, geen pest, of peper-koren,

Geen gicht, geen leelick schurft, en wasser noch geboren:

Geen damp, geen vuyle mist, en vielder op de mensch;

Men vout aen alle kant zijn vollen herten wensch.

Maer nae dat hem de slangh met liegen had bedrogen,

En van zyn hoogste goet door listen af-getogen;

Doen vast dat hy terstont in alle qualen viel,

Niet met het lijf alleen, maer even met de ziel.

Eylaes ! het was verbeurt, al wat hy had verporven,

En hy vol slim bejach, en in den gront verdorven.

In hem en is geen deel tot aen het minste lit,

Daer is geen slim verdaers en staeghe kanker sit.

Soo is dan uytter aert geen doot in ons gevonden;

Maer sy is in den mensch een straffe van de sonden.

Van daer komt ons het quaet, en al het swaer verdriet,

- Dat yder menschen-kint hier opder aerden siet.

Wilt ghy daerom een koorts, of ander quael, genesen,

Of soeckje langen tijt in goeden stant te vvesen,

Gaet eerst tot wren God, en klaeght daer uwe pijn,

Soo kan het heylsaem kruyt u leden dienstigh zijn.

De

DE Mensche nae den even-bealde Godes gheschapen, ende met alle heerlickheyt der ziele ende des lichaems verciert, over de gansche werelt, ende al wat daer in is van God gestelt zynde, indien hy die groote weldaden erkent hadde met danckbare gehoorlaemheyt, soude met groote eere ende luyster hier in dese werelt geleeft hebben, ende daer na sonder de pijnelicke sieckte, ende de bittere doot te smaken in het eeuwigh Vaderlant op-getrocken geweest zyn. Maer om dat hy het luttige schoon-praten van de duyvel te veel gehoorsgevend, het ghebodt syns Scheppers schandelijck overtreden heeft, soo is hy door t'rechtveerdigh oordeel Gods, alderhande smerten, en de doot selve onderkeurig gheworden: want het loon van de sonde is de doot, ende door de sonde is de doot in de werelt gekomen, gelijk den Apostel spreekt in den brief tot de Romeynen. Het welcke seer aerdigh van de Heere van *Bartas* vertoont wert, op de eersten dagh van de tweede weke, met dese versen uyt het Fransois aldus overgeset:

*Waer Adam niet verruckt tot ongeregelt malen,
Den Schepper afgegaen, den duyvel toegervallen,
Syn af-komst, syn geslacht, syn bloet, en edel zaet
Dat vware noch gesont, en in een blijden staet.
Maer nu het eerste paer heeft buyten alle reden
Veracht den grooten God, syn vvetten overtreden,
Soo is de bleecke doot en alderley gervuer
Getreden in het perck, gekomen over haer.
De Sonda, het leelick spooch, die heeftet al bedorven,
En om dit ongeval soo is de mensch gestorven.*

A 2

Van

*Van daer komt ons het quæet, van daer gestagè druck,
Van daer komt alle vlesch den gront van ongeluck.*

De Sonde dan ende de overtredinghe heeft veroorsaect, dat den mensche vervallen is van syn vorige weedigheyt, waer door niet alleen de glinsterende stralen van syn Verstant alsoo verduystert zyn, datter naelicx een teycken van het Godlijk licht meer in ghesien en kan werden: maer is oock daer-en-boven syn lichaem met soo veel qualen en siekten besmet, dat het selfde gheweest zynde vol van heerlijcke gaven des levens, nu een poel gheworden is van alle onreynigheyt. Daer-beneffens de Elementen, ende de Creaturen van Hemel ende Aerde om des Menschen wille vervloecht zynde, spannen van alle kanten tegen hem in, en in plaetse datse te voren hem van alles goets versaghen, en weten nu niet, dan wat ongesont, pestigh, ende doodelijck is, tot s'menschen ghebruyck voort te brengen. Het welck mede aangewesen is op de verhaelde plaetse by d'Heere van *Bartas*, in dese versie:

*Met dat de mensch begon hem tegen God te stellen,
Soo voeght sich alle dingh om hem te mogen quellen:
Want een die uyt de gunst van synen Schepper raecht,
Die heeft strax tegen hem al watter is gemaect.
De lucht gaf sellen wint, het watter stuere vlogen,
Het aertrijck giftigh kruyt, den hemel donder-slagen,
Een yder spout den mensch als in het aengesicht,
En denckt voortaan niet meer aen hē te zyn verplicht.
De sterren zyn vergramt, en laten droeve stralen,
Door vreemt en naer belegt hem in de leden dalen;*

De

*De maen verkout syn breyn door wyl en selfaē vocht,
 En schiet hem in het lijf een ongesonde locht.
 Hier rijst een harde storm, en treft verheve wallen,
 Daer schiet een blicxem uyt, en doet de torens vallen,
 En ginder blaecht een vyer dat uytter aerden koomt,
 Daer voor dat yder lant en al de werelt schroomt.
 Ach! hoe was eens de mensch in hoogen staet verheven,
 Doen hy mocht over al gestreng wettē geven!
 Doen kond hy met een wenck of met een kleyne stem,
 Al wat syn ooge sagh doen buygen onder hem.
 Het swijn, den oliphant, de leeu, en selle beeren,
 Die stilden haer gewoel alleen op syn begeeren,
 En waren staegh bereyt om hem ten dienst te staen;
 Nu komt een kleyne mugh en doet hem oorlogh aen.*

Alsoo hy dan most mischē den boom des levens,
 de remedie voor de doot, ende dat alles van buyten
 bedorven was; soo hingē hem gestadigh alderhan-
 de perijckelen boven het hooft, waer door hy niet
 sekerder als een vernielinge van syn lichaem, ende
 de doot te verwachten hadde. Welcken ellendigen
 staet des menschen den ouden Poët *Hesiodus* onder
 de fabule van *Pandora* bedeckt heeft in syn Griecxe
 dichten van de wercken ende dagen, alwaer hy ver-
 telt, dat om de dieverij van *Prometheus*, (dat is den
 val van Adam) die de Goden het vier ontfloten
 hadde, de *Pandora* in de werelt gesonden is met een
 doofse vol van alderhande quaet, de welcke sy op-
 doende menighvuldige ellendigheyt over den ghe-
 heelen aertbodem verspreyt heeft:

*Na dat het grilligh vryf een mislagh had bedreven,
 Soo vvaßer al verdriet in dit ellendigh leven;*

A 3

Want

Want daer het eerste volck mocht rustigh henen gaen,
 Soo nam het aertse dal een ander vvesen aen;
 Want sieckte, moeyte, sorgh, en duysent ongemacken,
 Die quamen, uyt de lucht, op aerden neder-sacken;
 Sie daer, eylaes! den mensch in druck en staegen noot,
 En voor het leste spooch, soo quam de bleecke doot.

De Prince der Medicijns beklaeght dan niet son-
 der reden de ellendigheyt der menschen met dese
 „woordē: Den Mensche is swack van dē beginne,
 „ende schreyt om eē anders hulpe: in syn watdom
 „is hy onwijs, stout, ende heeft onderwijfinge van
 „doen: afgaende ellendigh, als hy al synē voorledē
 „onvoorlichtigē handel overdenckt. Hierom ple-
 gen die van *Thracien*, gelijck *Plinius*, *Valerius Maxi-*
mus, ende andere schrijven, ende de nabuerighe
 volckeren, ghelijck *Herodotus* betuyght, alffer een
 kint gheborn was, rontsom het selve sittende, de
 gheboorte te beschreyen, ende te verhalen wat al
 ellende ende verdriet het kint bovē het hooft hing:
 maer alffer yemant gestorven was, dan hielen sy de
 uyt-vaert met vreught, als van de gene die nu veel
 swarigheyt en moeyte af-geleyt hadde. Waer toe
 dese verssen uyt dē Poët *Euripidis* by-gebracht wer-
 den van *Plutarchus* in syn Troot-redē aen *Apollonius*:

Soo haest als eenigh mensch op aerden was geboren,
 Soo scheen by al het volck de vreught te zyn verloren;
 Een yder was bedroeft, en maeckte groot beklagh,
 Om dat men voor het kint niet als verdriet en sagh;
 Maer als de bleecke doot had yemant vvech genomen,
 Dan sagh men enckel vreugt, als van den Hemel komen
 Men

*Men nam het voor geluck, men is geheel verblijt,
Een mensch te mogen sien van alle druck bevrjyt.*

Plinius is in de voor-reden van syn sevende Boeck der Natuerlicke Historie seer wijdtloopigh om des menschen ellende te beschrijven, soo dat hy in twijffel treckt, of de Nature ons een goede Moeder, ofte een quade Stief-moeder geweest is; ende seyt tot besluyt, datter veel gheweest zyn, die voor best oordeelden niet geboren te werden, ofte ras te sterven. Dit selfde is wijdtloopigh van een Griecx Poët *Crates* met dese versen, ende redenen aengewesen:

*Wat leuen dat de mensch oyt stelt, in syn gedachten,
Daer is maer enckel druck en onlust in te vrachten;
Het gaet soo vunder vreemt hier in dit jammer-dal,
Men vint schier anders niet als druck en ongeual,
Is yemant hoogh in geest, en destigh in verstande,
Soo vwort hy metter daet een slave van den lande;
Doet hy gelijck een dwaes syn dingen sonder slot,
Soo is hy staegh veracht, en aller menschen spot.
Is hy van kloecken aert, en van gesonde leden,
Soo vil hy staegh het vleys in vuylen lust besteden;
En is hy veeltijts sieck, hy lijdt een staeghe doot,
En is een arrem mensch, al is syn rijckdom groot;
Leeft hy ontrent een Prins, of krijght hy groote staten,
Hy moet van sonden aen syn oude vryheyt laten;
Wie sich in 't hof geneert die stelle desen voet,
Dat hy geringelt vwort, en eester dancken moet.
Indien hy sich bemoegt alleen met eygen saken,
Dat is een slecht bedrijf, hoe kan hem dat vermaken?*

Is hy een acker-man die kooren-landen bout,
 Dat is een staege sorgh die nimmer op en hout.
 Indien hy krÿgs-man wort, so moet hy dickmael moorden,
 Oock daer hy wort onthaelt met gunst en soete woorden;
 En soo hy noyt en vecht, maer lieft de soete rust,
 Soo is hy maer een roof van die het maer en lust.
 Indien hy over zee verhandelt rÿcke varen,
 Soo lijdt hy stagen angst oock van de minste baren;
 Indien hy binnen 'slandts een stillen handel doet,
 Die geeft hem staegh beslag, maer nimmer machtigh goet.
 Indien hy voorspoet heeft, soo vwort syn hert verheven,
 Hy wort door sotte waen en hooghmoet aengedreven;
 En wort hy veel beswaert met druck en tegenspoet,
 Wat is hy als een vvorm die in der aerden wroet?
 Indien hy sonder gelt besoeckt de vreemde landen,
 Sao treckt hem niemant aen door feyl van rÿcke panden;
 En reyft hy buyten 'slandts, en heeft hy machtiigh gelt,
 Hy sal met groote vrees geduerigh zÿn gequelt.
 Indien hy is gesint om noyt te willen paren,
 Geduerigh eenzaam zÿn dat noem ick droeve jaren;
 Indien hy trouwen wilt, hy wort voor eenwigh vast,
 En 't wÿf, met haer gevolg, dat is een stage last.
 Indien hy vruchtbaer is en kinders komt te winnen,
 Alwas hy eertÿts bly, hy krÿght bedroefde sinnen,
 En soo hy sonder vrucht den echten acker bout,
 Syn huys dat gaet te niet. Wat doet de man getrouwt?
 Trout hy een schoone vrou, sy baert hem duysent plagen,
 Hoe licht kan haer gelaet een ydel ooghe behagen?
 En dat is stage sorgh. Neemt hy een leelick wÿf,
 Soo heeft hy nimmermeer een eerlick tÿt-verdrÿf.
 Is 't wÿf van machtiigh goet, de man van klÿne renten,
 Het wÿf sal staegh verwÿjt hem in den boesem prenten;
 En

En isse sonder gelt, sie daer een stagen last:
 Want goet van cene zy is veerdigh op-gebrast.
 Is sy van snegen aert, en leeftse wijse boecken,
 Soo wils meester zijn en haren man verkloecken,
 Siet, daer een twistigh huys. Indienze niet en weet.
 'Tis spijs sonder sout, en niet een soeten beet.
 Ten lesten, is men jonck, de jeught is onbedreven,
 En woelt als in een zee van dit ellendigh leven;
 En worter yemant out, soo naeckt syn hooghsten noot,
 Eylas! syn kranck gestel dat worstelt met de doot.
 Wat dienter meer geseit? wie kan hem neder stellen,
 Of hem sal eenigh dingh in geest of leden quellen:
 Geen mensch is sonder druck, hoe vrolick dat hy leeft,
 Dewyl oock even selfs een roosjen prickels heeft.
 De blijchap even selfs die heeft een droevigh wesen;
 Want van gestage vreught en heeft men noyt gelesen.
 Het is dan alderbest en ver de minste pijn,
 Of noyt te zijn geteelt, of haest een lijck te zijn.

Silenus gevraeght zynde van *Midas* wat voor den
 mensche alderbest was, gaf het selve voor antwoort,
 niet geboren te werden, ofte haestelijck te sterven.
 Maer de *Philosooph Epicurus* had groot gelijk om
 met hem te spotten, dat hy syn selven niet terstont
 om en bracht, als hy meende dat sulcx het beste was.
 Ende daerom en werden de verhaelde versien van
Crantor met geen minder geestigheyt, maer meerder
 waerheyt van een ander *Griecx Poëet* met namen
Metronorus aldus verdraeyt:

Wat staet kan eenigh mensch op aerden over-komen,
 Daer niet een soet vermaeck kan werden uyt-genom n?

A 5

Noyt

Noyt soo verhoften tijt of soo bedroefden jaer,
 Of een die leven kan die voort vreught geuuer.
 Heeft yemant kloeck verstant soo wort hy staegh gepresen,
 En voor een lant-juwel met vingers aen-gewesen:
 En is hy sonder bregn, soo is hy sonder last;
 Men siet oock Princen selfs met gecken vvel gepast.
 Is hy geduerigh vvel, en sonder krancke dagen,
 Soo is hy recht bequaem syn lusten na te jagen;
 En is hy swack van aert, en dickmael niet te wel,
 Schoon hem de doot genaect, ten is hem geen geuel,
 Indien hy in het hof met Vorsten vvil verkeerem,
 Hy kan syn lagen naem, en duyter huys vereeren:
 Indien hy stilheyt soeckt, en maer het syne doet,
 Syn eygen vooght te zyn dat is geweldigh soet.
 Staen hem de velden aen, en gaet hy landen telen,
 Dat is een soet bedryf, vwie kan het oyt vervelen?
 Wil hy een koop man zyn, en seylen van de zee,
 O vvat een machtigh goet ontsaeter uyt de zee!
 Indien hy vvinste doet, soo mach hy vrolick leven,
 Hy krijt dan menigh vrient en meer als hondert neuen;
 En lijdt hy staegh verlies, hy voort een defstigh man,
 Die, al dat vverelt hiet, met voeten treden kan.
 Wil hy een krijgs-man zyn, soo kan hy dickwils mayen.
 Daer hy noyt ploegh en sont, en noyt en dede saeyen;
 En soo hy d'oorlogh haet, en lieft een stillen geest,
 Soo is hy wel getroost, oock als een ander vreeft.
 Verreyft hy buyten 's lants, en kan hy wel betalen.
 Waer dat hy komen mach, men sal hem vvel onthalen;
 Of is syn beurselicht, hy draecht te minder last,
 Soo dat hy lustigh is, en op geen roover past.
 Indien syn jeugdig hert genegen is te trouwen,
 Waer vint men soeter vreught als by de jonge vrouwen?
 of

Of is hy meer geneyght om niet te zyn gepaert ,
 Soo is hy sonder sorgh , waer dat hy benen vaert .
 Indien het echte bedt hem kinders heeft gegeven ,
 Hy siet , in hare jeught , gelyck een ander leven ;
 Indien hem uyt het bedt geen echte vrucht en wast ,
 Soo heeft hy vrouwen-lust , en efter geenen last .
 Trout hy een schoone vrou , wat kander soeter wesen ?
 Sy kan syn gulle jeught , en heeten brant genesen :
 Of isse niet te moy , ey keurt haer niet te naen ;
 By nachte , lieve vrient , zyn alle katten graen .
 Krijght hy een geldigh vyf , wat kan hy meer begeeren ?
 Op vrouwen machtigh goet daer kan men lustigh teeren ;
 Heeft sy in tegendeel maer weynigh by gebracht ,
 'Tis seker dat het wyf hem des te meerder acht .
 Indien sy geestigh is , of heeftse veel gelesen ,
 Sy kan , voor al het huys , gelyck een racts-heer wesen :
 Of heeftse geen verstant als van haer doecken-huyf ,
 De man leeft sonder twist , by soo een soete duyf .
 Wat meer ? is yemant jonck , dat zyn de beste tijden ,
 De jeught is enckel vreught en lust aen alle syden ;
 Indien den ouden dagh tot zynen heert genaect ,
 Siet daer de rechte tijdt die hem eerweerdigh maect .
 Het is dan sonder gront dat veel onsoete menschen ,
 Of noyt te zyn geweest , of korte dagen wenschen :
 Treet ghy in u beroep met onbedachten sin ,
 In wan-genoegen selfs daer is vernoegeen in .

Voorwaer al heeft ons Leven nae den val den
 meesten glans verloren , soo en is het even-wel soo-
 danigh niet , of 't is ten minsten noch wel voor de
 doot te kiezen . Wy lesen in de Fabulen van Eso-
 pus van een oudt man , dat hy een langen wegh hout
 ghe-

gedragen hebbende, het selve seer vermoeyt zynde by hem neder leyde, ende om de Doot riep: ende dat de Doot komende, ende vraeghde waerom sy gheroepen was, hy voor antwoord gaf, om my dit hout op te helpē: so drae was hem delust van stervē overgegaen. *Antisthenes* sieck leggende, ende van groote pijn roepende, Wie sal my noch van dese ellende verlossen? *Diogenes* een ander Filosooph daer by staende, Dit, seyde hy, soo ghy begeert, sal het op staende voet wel doē, treckendesyn mes uyt. Ick en meen niet antwoorde *Antisthenes*, van het leven, maer van de sieckte. Want al-hoe-wel veel Philosophen geen sonde daer van en maecktē, om haer leven te verkorten, soo en stont hem evenwel die remedie niet aen. Eñ voorwaer *Tamerlaen* verbloemde zyn groote wreetheyt met een sorte barmhertigheyt, als hy alle de Melaetschen liet dootslaen, om de selve, gelijck hy seyde, van haer ellendigh leven te verlossen. Het welck ick wel geloof, genoegh tegen haren danck geschiet te zyn: also ick dickwils gesien hebbe, dat oock stock-oude ende daer by gebreckelijcke lieden, die uyt onverduldigheyt van pijn dickwils om de doot geroepen hadden, de selve beginnende te genaken, noch met groote begeerte nae het leven joochten, ende voor het eynde van haren tijt seer schrickten.

De Menschen, seydt de eerw. *Ioseph Hall* in syn devote Meditatiē in't Engels beschrevē (3. Cent. 30.) en soudē voor het meeste deel niet geerne sterven, noch oudt werden. Wanneer wy een bedaecht mensche sien, die daer overleeft heeft alle de tanden van synen mont, de hayren syns hoofts, het ghesichte

sichte syner oogen, dē smaeck syns gehemelts; dan seggen wy, dat wy niet geerne komen souden tot sulcken hoogen ouderdom, in de welcke wy beyde, onse vrienden, ende ons selve een last souden zyn: nochtans in dien ons de keur gegeven werde op wat jaer wy sterven wouden, soo souden wy het altydt uytstellen tot op het naeste, ende ons en onbreken geen uyt-vluchten tot dat verlengh. En voorwaer, gelijk den selven *Hall* verniaent in syn heylige opmerckingen, het Leven is in syn selven goet, en de Doot quaet, anders en soude David, Elias, ende vele voortreffelijcke Martelaers niet gevluht hebben om het Leven te behouden, ende de Doot te ontgaen. Soo en soude oock Ezechias daerom niet ghebeden hebben, noch oock onsen Salighmaker ons niet vermaent hebben te vlieden, om het leven te bewaren, noch oock God het selve aen den synen belooft hebben, tot een loon van gehoorfaemheyt.

Dewijl dan het Leven een geschenck ende seggen is van God almachtigh, ende dat oock de liefde van het selfde, een ketting is, ghelijck *Seneca* spreekt, die ons vast hout, soo moet een yegelijck de soete gemeenschap van Lichaem ende Ziele met alle midelen soecken te onderhouden, ende alle vlijt aenwenden, om den tijdt syns levens in gerustheyt des Gemoets, ende welstant des Lichaems over te brengen.

Van

